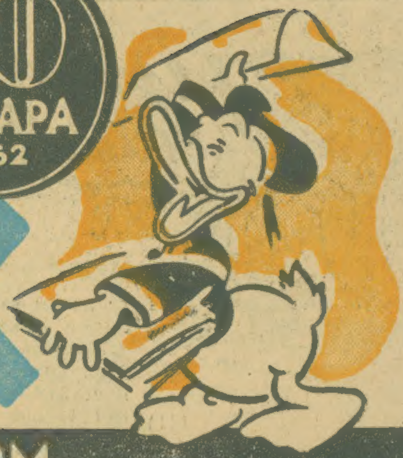
ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

10 ДИНАРА 1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

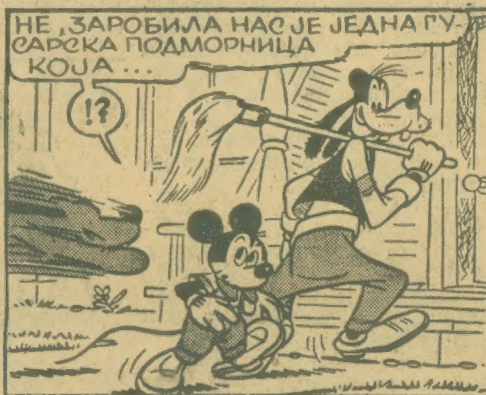
Година XVI — Број 147 — Субота, 23 октобар 1954

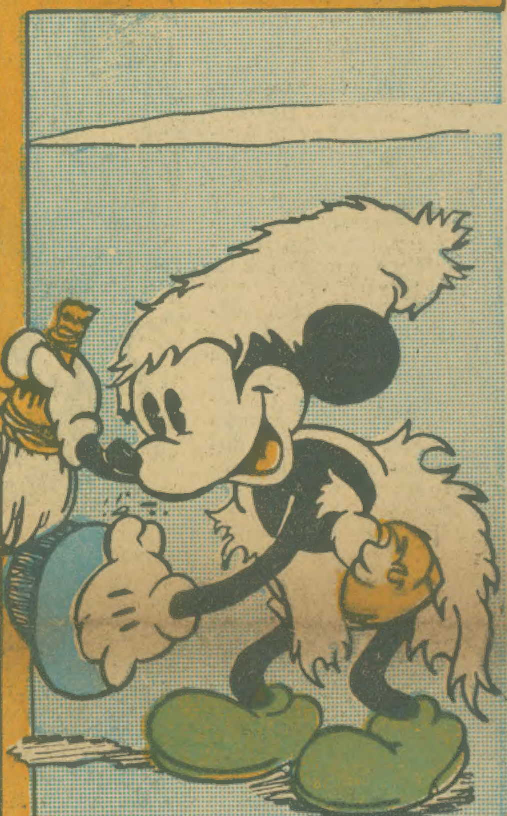
Мики и Шиља као истраживачи

2

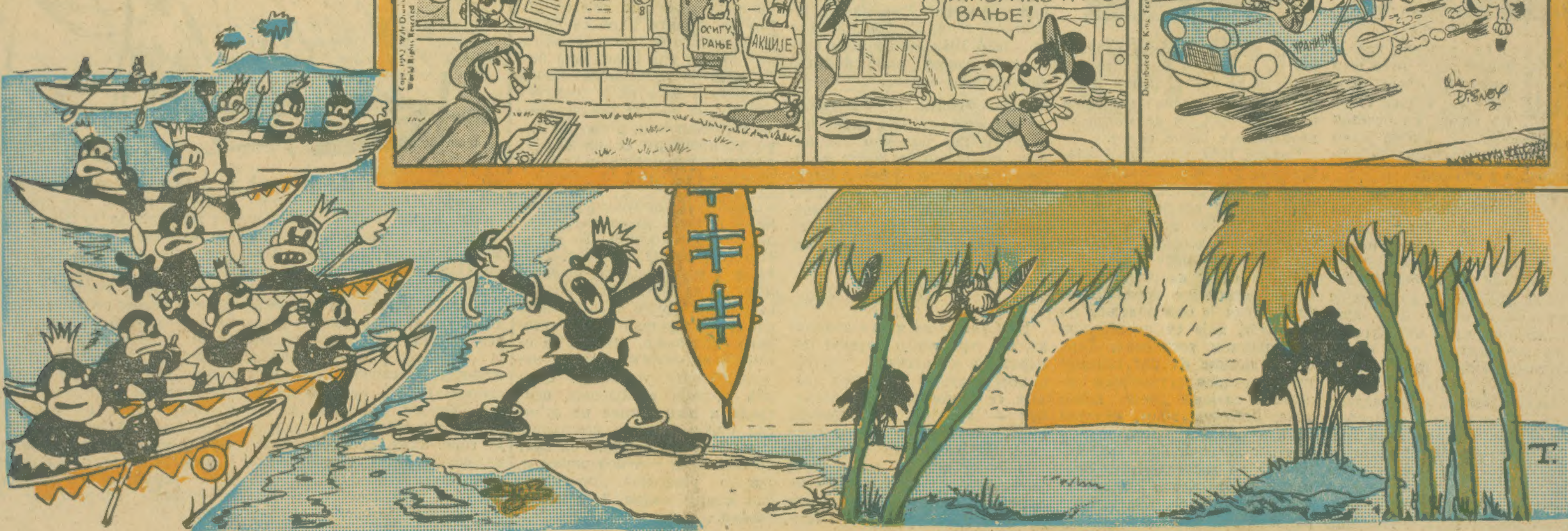

Јунаци са „Албатроса“

РОМАН ОД Е. КОРМА

(11)

Он показа руком на једну стену мало подаље од пута. Ја погледах и учини ми се да човекова сенка мрдну и сакри се иза камена. Бен је то исто био опазио.

— Ово треба рећи капетану, — додаде он. — Видиш ли, нешто блиста на сунцу!

Ја спазих блесак, као да су комадићи неког сјајног метала били разбацани по стени.

— Видиш. Оні се крећу... Шта је то, Бене?

— Пушке! — одговори морнар. — Аха, оба капетана и наш љубазни хидалго такође су на то обратили пажњу. Заклињем се пехаром рума да су то разбојници.

— Разбојници! — узвикнух ја, а срце ми залупа. Ошинувши мазгу, одјурих стрицу и капетану Болтерсу.

И они су били опазили блесак пушака на стени. Шпањолац се заклињао да су то Араукanци који лутају планинама.

— Они нас прате, — говорио је он, — али нас не смеју отворено напасти. Треба очекивати заседу, само ако те кукавице имадну довољно смелости да нас нападну.

Стриц и капетан Болтерс били су озбиљни.

Ђаво га однео! — грмео је Болтерс. — Шта нам је требало да накитимо мазге оволиким прапорцима! Ми личимо на стадо крава и по звуку прапораца могу нас гонити стотину километара. Скините одмах те дрангулије!

Разуме се да предводник није разумео наређење, па се чак није ни покренуо. Капетан је беснео.

— Чујеш ли ти, црна русобо! — повикао је он сав црвен у лицу.

— Али, кабалеро, — умеша се Шпањолац, — он не разуме енглески. Дозволите да му ја објасним...

Тераоци су гунђајући скинули прапорце с мазги. Видело се да им то наређење није било по вољи.

Капетан Болтерс нареди покрет. Пушке су биле скинуте и стављене преко седла. Ја сам такође припремио свој пиштољ.

По капетановој заповести, начињен је такав распоред да сви који умеју да нишане образују круг око каравана. Мене су ставили у средину, заједно с Мартином. Позади је јахао Бен са Шпањолцем, а напред стриц с капетаном Болтерсом. Сада је само топот копита нарушавао тишину, и то равномерно жуборење појачавало је напрегнутост ишчекивања.

Ја сам неколико пута погледао на сумњиву стену и јасно сам видео да се на њој указала прилика једног Индијанца с пушком у рукама. Глава му је била окићена перјем, које се лепршало на ветру, а на леђима му се видела кожа од неке животиње.

Бену сам показао Индијанца.

— Здраво-живо! — довикну му он. А дон Мигуел рече:

— Наравно, то су Араукanци који су залутали овамо из Аканкагуа. Ти се, момче, не бој тих скитница. То су плашљиве животиње, о којима не вреди ни разговарати.

И он презриво погледа према стени.

Араукaнац је стајао непомично као кип и гледао за нама. Више се није видео за окуком путића на коју смо наишли.

Испред нас је пут вијугао кроз кланац зарастао у густиш. Стене које су се наднеле над путић начиниле су заклоне и бедеме врло згодне за заседе. Дон Мигуел покретом главе показа на кланац.

— Ево места подесног за напад! Добро је што су разбојници остали за нама. Мора бити да слабо познају околину, иначе им ништа не би сметало да нам овде пресеку пут. Видите ли оно пољанче тамо? На њему је једанпут седео један bandito и задржао цео караван од двадесет људи. Он је из пушке могао убити кога је хтео, а сам је био заклоњен стеном... Петорицу је убио, а остали су морали да оставе своје ствари и новац крај стене. Мој Коро био је предводник тога каравана.

Коро, Чилеанац, био је слуга дон-Мигуела. По свом изгледу и оделу ничим се није разликовао од осталих наших мазгара, па зато нека ми читаоци опросте што га раније нисам поменуо.

Ушли смо у кланац, крећући се врло пажљиво. Капетан Болтерс је сам изјахао у извидницу и прегледао прилазе за сваку стену. Вратио се прилично умирен: није било ничег сумњивог у кланцу. Но, ипак је сматрао за потребно да задржи поредак погодан за одбрану.

— Ако нас гађају, — рече нам он, — похитајте што брже можете у најближи заклон. Немате потребе да пуцате, јер противника вероватно нећете ни видети.

Дон Мигуел се осмехивао слушајући га.

— Ви сте у праву, — рече он. — Али, и ја имам свој план.

— Говорите.

— Молим вас, дајте ми овога морнара (он показа на Бена) и ја ћу с њим поставити нарочиту заседу. Изнад нас води стазица, незгодна за путовање, али која господари кланцем. Ми одозго можемо разбојницима дати отпор, а ако затреба и напасти их. Схватате ли?

Болтерс је размишљао.

— Зар се њоме не може јахати?

— Не. Ми ћемо ићи пешке. При излазу из кланца налазићемо се тачно изнад ваших глава.

Капетан је неко време ћутао, а затим се сложио са овим предлогом.

— Ја мислим да у томе нема ничег рђавог? — обрати се он стрицу.

Овај слеже раменима.

— Ни ја ту не видим неке опасности. Уосталом, надајмо се да до борбе неће ни доћи.

Шпањолац и Бен сјахаше с мазги и упутише се у шумарак, а ми настависмо пут. Она двојица зачас нестадоше у тамнозеленом шибљаку којим је стење било обрасло.

— Наш се караван ћутећи кретао кроз кланац. Само су ударци копита одјекивали по кршевитом земљишту, изгонећи из честара неке јасноцрвене птице, величине наше јаребице.

Тако смо стигли до средине кланца... Однекуд се зачу шум водопада и ми се пренусмо. Мазге почеше да стрижу ушима. Одједном, разлеже се јак урлик одозго и растури се по жбуњу, као да га је прихватило стотину вукова. Збуњено смо се згледали, кад се зачу неколико пуцњева изнад нас. Куршуми су ми прозвиждали поред самог уха и ударили у камен, подигавши облак прашине. Горе, на врху камених степеница, вио се дим изнад стења.

— Напред! — зачу се стричев глас.

Уплашене мазге ускомешаше се. Оне су тапкале у месту под ударцима бичева и једва се кренуше. А тада појурише као бесне. Кланац се испуни топотом животиња и људском виком. Ми смо се дозивали, мазге су рзале, чак су и равнодушни мазгари оживели. Још један пљусак куршума расу се око нас. Мени једно зрно збаци шешир, а стричева мазга паде с пребијеном ногом. Он сам једва се задржао да не падне у понор.

— Напред! Напред! — узвикну стриц дижући се. — Не задржавајте се овде ни тренутка!

Два пуцња загрмеше горе, а одмах за њима, уз продоран крик, тело једног Индијанца стровали се у кланац.

— Аха, то су наши! — рече Болтерс.

У жбуњу на крају стене чула се нека ларма. Разлегоше се јаросни узвици и запомагање. Бен и Шпањолац поново опалише и пуцањ њихових пушака надјача ову буку на заравни. Сад се више нисмо бојали нових куршума и ја погледах горе. Високо изнад моје главе, над малим степеницама у стени, вио се бео дим. У диму сам назрео Бенову главу.

— Побегоше, проклетници! — викну Бен одозго жалосним гласом.

Заиста, у жбуњу на заравни све је опет било тихо. Индијанци, изненађени нападом, бежали су прикривени стенама, а нама није било до тога да их гонимо. Па ипак, пожурисмо да што пре изађемо из теснаца.

Бен и Шпањолац чекали су нас на излазу из кланца. Обојица су били задихани и узбуђени.

Стриц и Болтерс захвалише се дон-Мигуелу, који се скромно осмехивао, одбијајући од себе све похвале. Сви су живо расправљали о овом догађају, само је Мартин ћутао, седећи на својој мазги. Лице му је било необично бледо.

(Наставиће се)

Земља дембелија за псе

Дубоко у унутрашњости Британске Гијане, у шумовитим пределима око изворишта реке Есеквидо, живи примитивно индијанско племе Ваиваи. Мале насеобине овог племена леже далеко једна од друге. Од напада других племена штите их једино њихова удаљеност од осталог света и њихови пси, најугојенији и најнегованији пси на свету.

Обичним данима, тј. онда кад у селу влада мир и кад људи не иду у лов, ти „срећни“ пси ретко кад ступају на земљу. Највећи део дана они проводе на дрвеним платформама нарочито за њих грађеним, које су постављене дуж унутрашњих зидова кућа. Поред тога, сваки пас има пред кућом по једну висећу мрежу за љуљање. Два до три пута дневно њихови господари односе их на рукама до реке да би их окупали и расхладили. За сваку сеоску или племенску свечаност Ваиваи прво украсе своје псе, а затим себе. И, што је најзанимљивије, украшавање паса ничим се не разликује од украшавања људи. Наиме, тела и једних и других ишарана су црвеним и белим пругама.

Мада су са својим господарима умиљати и питоми као јагњад, ови пси претварају се у најкрволочније животиње кад су у питању њима непознати људи. Они су усто најбољи ловачки пси на свету. Међу суседним индијанским племенима један дресиран ловачки ваиваи-пас цени се као највеће благо једне породице.

Ваиваи-пси не само што откривају траг дивљачи и помажу ловцима у гоњењу, већ без страха нападају на најопасније дивље звери. Један истраживач, који је читаву годину дана провео међу Ваиваи-Индијанцима, препричавао је често један свој ловачки доживљај. Кад су он и његов домаћин, који је уза се имао пса, наишли на чопор пекарија (дивљих и веома опасних животиња сличних дивљим свињама), пси су јурнули усред чопора, издвојили из њега једну животињу и стали да је гоне. Није прошло ни неколико минута а прогоњена животиња потражила је уточиште у шупљини стабла једног старог џиновског дрвета. Ту ју је стигло Индијанчево копље.

Пси Ваиваи-Индијанаца, које њихови господари такође називају ваиваи, имају дуг, повијен и необично осетљив реп. Реп једног ваиваи-пса осетљив је као радио-антена и помоћу њега он може тачно да одреди да ли се иза његових леђа налази каква препрека или је пут за узмицање слободан. Ову особину својих паса Индијанци много цене. „Краткорепи пас није добар. Он скочи уназад и удари у дрво. Јагуар га тада брзо убије“. Овим речима објаснио је један Индијанац улогу репа-антене код ваиваи-паса.

Код свих осталих индијанских племена ловачки пси су, како се то обично каже, сама кожа и кост. Међутим, пси Ваиваи-Индијанаца увек су добро ухрањени и неговани. Још никад ниједан Индијанац из овог племена није ударио свог пса, мада су викање и претећи подигнути штапови њихова уобичајена дресерска метода. Чим псић дође на свет, њега брижљиво окупају у некој течности која се доби ја кувањем разних миришљавих лековитих трава. Индијанци верују да ће му то прво купање улити снагу. У случају да мајка младог пса, који се још храни само млеком, угине, није редак случај да жена његовог господара или нека од сусетки настави да доји „сироче“. И све од рођења до краја живота ваиваи-пси негују се са истом пажњом.

Порекло ових паса није још

расветљено. Ваиваи-Индијанци имају их тек од пре сто година. Изгледа да су их у области око изворишта реке Есеквидо донели Тарумаси, једно велико и моћно индијанско племе које је готово већ изумрло. Претпоставља се да су их они добили од Португалаца, и то још негде крајем 17 века. Пси Ваиваи-Индијанаца имају веома кратку длаку и, као што смо већ казали, дуг и повијен реп. По свом изгледу они потсећају на псе-лисичаре, нарочито по томе што је њихова бела длака прошарана црним и кестењастим „печатима“ неправилног облика.

АТОМСКА БОМБА

Кад се у лонац налије више воде него што може да стане, прелиће се; кад се сакупи више од десетак килограма урана 235 на једно место — експлодираће уз најстрашније разарање.

Главна тешкоћа је у добијању урана 235. Њега има свега око 1% у природном урану, док остало сачињава његов „тежи брат“ (изотоп) уран 238, који је у том погледу неактиван. Тако он разблажује енергичне особине свог лакшег изотопа, па су оне дуго остале незапажене (први су их приметили Ирена Кири и наш научник Павле Савић).

Много времена, а још далеко више новца, било је потребно док су произведени први грамови овог чудног урановог изотопа. Али, нико није тачно знао шта ће се десити ако се сакупи већа количина. За време последњег рата, у Америци се на томе ужурбано радило, јер су научници били израчунали да ће на тај начин моћи да се добије велика количина енергије, која би се могла употребити у ратне сврхе.

Године 1943, у пустињи Аламогорде у Новом Мексику, на врху једног гвозденог торња, први пут је сакупљена количина урана 235 која је, према прорачуну, достизала такозвану „критичну масу“, тј. количину довољну да изазове масовно распадање уранових атома. Уран је био подељен на два дела, која су постављена на извесном растојању. Тада су са даљине од пет километара научници аутоматски изазвали спајање двеју половина. Добијени збивања налазио се ван области математике и обичног људског искуства. Дошло је до заслепљујућег блеска, а убрзо затим снажан удар ваздуха оборио је сувише радознале посматраче који су се били помолили ван заклона. На месту експлозије дигао се стуб дима у облику печурке, чији се врх налазио изнад највиших облака. Експлозија је ископала кратер пречника један километар, а околни песак, од силне температуре, претворен је у неку стакласту масу. Од гвозденог торња није се могло наћи ни комада; једноставно се претворио у пару!

Било је јасно да је човек у својим рукама држао енергију која је надмашивала све дотада познате. Једна једина атомска бомба имала је снагу колико 20.000 тона најјачег хемиског експлозива. То су најбоље осетили становници јапанског града Хирошиме, где је, улето 1945, од атомске експлозије рањен или погинуо сваки трећи човек.

Експерименти су настављени и после рата. На копну и у ваздуху, над морем и под водом, испаљено је преко четрдесет атомских бомби. Научницима је пошло за руком да повећају њихову разорну моћ, тако да се сада бомбе које су нанеле толико зла Јапанцима називају „беби-бомбама“.

☆

На Сунцу има много водоника. На страховито високој температури у његовој унутрашњости, атоми водоника спајају се у нов хемиски елемент — хелијум, ослобађајући притом огромне количине енергије. На Земљи до такве реакције не долази, јер на њој нигде нема овако високих температура. Но, човек је сада већ био у стању да такве температуре вештачки добије. У средишту експлозије атомске бомбе остварена је температура од око 10 милиона степени. То значи да ако се поред бомбе стави извесна количина водоника, он ће засветлети као сунце. Додуше, то није обичан водоник — онај који се налази у води — већ се прави вештачки. То је, уствари, један његов тежи изотоп. Тако је атомска бомба постала само упаљач једне још страшније бомбе — водоничне. После прве овакве експлозије, с географских карата може се слободно избрисати пацифичко острвце Ениветок. Водонична бомба показала је хиљаду пута већу снагу од оних које су бачене на Јапан.

Но, човекова машта није се ни ту зауставила. На ред је дошла азотна, па кобалтна бомба. Ова последња тешко да ће икад бити употребљена, јер би њено накнадно дејство могло да уништи и онога ко ју је бацио. То је, уствари, обична атомска или водонична бомба која је оклопљена плочама метала кобалта. У тренутку експлозије кобалт постане веома радиоактиван, а његове паре распростиру се на велику даљину, уништавајући својим зрацима све живо.

Досад је произведено, како се рачуна, преко две хиљаде атомских бомби. То претставља огромну енергију. Срећа је у томе што тај уран не мора да се употреби само као експлозив. Људи су пронашли начин да продуже време трајања експлозије, тако да се ослобођена енергија може искоришћавати годинама. Сада већ постоје електричне централе и подморнице на атомски погон. Овакви неисцрпни извори енергије могли би знатно олакшати човеков живот и, уместо разарања, осигурати благостање свима људима на Земљи.

МЕЊА ЛИ СЕ КЛИМА НА ЗЕМЉИ?

На страницама научних књига у којима се говори о развитку Земље, поменуте су разноврсне промене које су се десиле у току милиона година, не само у унутрашњости Земље, него и на њеном лицу. Смењивање тих промена научницима је јасно и они у својој машти осветљеној научном мисли виде, поред осталог, и историју живота биљака и животиња у току тих дугих времена. Овде ћемо изнети само две-три цртице са страница тих књига.

На Шпицбершким Острвима некад су се шириле огромне шуме, а данас је тамо лед. Острво Гренланд познато је са својих глечера, а некад су и тамо биле шуме, па је острво по томе и добило име, јер Гренланд значи — зелена земља. И на Исланду је било много шума. Но, дошло је и време кад је ледено царство у Европи захватало простор од 6,5 милиона квадратних километара, а негде је тај лед био дебео и по два километра. Онде где се данас налазе Женева, Гренобл и Салцбург, као и неки други градови, били су некад глечери. Глечери су, поред осталих предела

у нашој земљи, покривали и Дурмитор и нису били ништа мањи него што су они у Алпима. Али, наши крајеви знали су и за топлију климу. Она је некад била таква да је личила данашњој клими у афричкој степској области, па је било могућно да ту живе слонови, носорози, жирафе, мајмуни, тигрови и друге животиње којих данас има у тим крајевима Африке.

И данас се догађају ове климатске промене, које запажају и лаици. Нема више снегова као у старо доба, топлота све више личи на афричку, итд., а то су, разуме се, запазили и научници, па су те појаве већ одавно предмет њиховог проучавања. Да се случајно не налазимо на прагу топле климатске епохе? — питају се данас неки од њих. Или се, напротив, треба надати хладнијем времену, у коме ће дебела ледена кора прекрити целу Европу и од ње начинити нешто слично Гренланду.

Недавно је одржана конференција океанографа, на којој је утврђено да је данас северни део Атлантског Океана топлији него пре неколико десетина година и да се поларни лед полако повлачи ка северу. Утврђено је и то да се рибе селе у северније крајеве. На тој конференцији један астроном заступао је гледиште да се Земља налази у таквом положају према Сунцу да од њега добија све већу количину зракова, што ће и бити главни узрок промена у нашој клими. Уосталом, и астрофизичка опсерваторија на планини Зуми, у Чилеу, установила је да се за последњих двадесет година сунчано зрачење појачало за око 0,25 од сто. Астроном Гамов, са универзитета у Вашингтону, сматра да ће све топлија земаљска клима достићи свој врхунац кроз 20.000 година, после чега ће наступити промена у обрнутом смислу. Због промена у нагибу своје осовине, Земља ће примати мање сунчеве топлоте и за 50.000 година од данас на њој ће почети ново ледено доба.

Морска пена

Морска пена нема никакве везе с морем. То је мек минерал који се вади из земље, а састоји се од финих, светлих листића беле, жућкасте и сиве боје. Специфична тежина му је 2. Највеће налазиште морске пене је у Ескизехиру, у Анадолији. Ескизехир даје око 150 тона морске пене годишње, што углавном задовољава читаву светску потражњу за тим минералом, који се употребљава за израду накита, муштикли и лула. Поред природне, постоји и вештачка „морска пена“, која се справља хемиским путем.

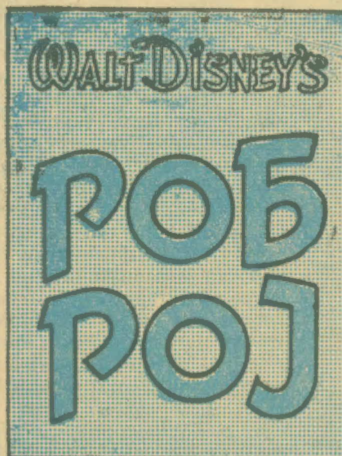
Назив „морска пена“ постао је на веома занимљив начин. Један немачки фабрикант, по имену Кимер, правио је од тог материјала луле, које су, нарочито у Француској, много продаване. Те луле Французи су називали пип д'Кимер — „Кимерове луле“. Касније, погрешним изговором тог назива, све више је у употребу улазило ново име „пип д'еким де мер“, то јест луле од морске пене. Овај нови, погрешан назив за Кимерове луле преведен је буквално и на остале језике. Ускоро је назив „морска пена“ почео да означава и сам материјал од кога су Кимерове луле биле начињене.

Вароши стогодишњака

У Карсу, месту на турско-руској граници, удовици Анре Хатум, по налогу претседника Турске Републике предато је војничко одликовање и подарено јој звање „сестра војника“. Анре Хатум борила се у руско-турском рату 1877/78 године и била је рањена. Она је стара 102 године, али је још бодра, што за Карс није богзна каква реткост.

Ово планинско место јужно од Црног Мора познато је у целој Турској као „варош стогодишњака“. Ко је одрастао у Карсу и навикао на тамошњу оштру зиму, тај има пуно изгледа да дуго поживи. Тамо има 288 лица — 164 мушкарца и 124 жене — старијих од сто година. Деведесетогодишњака је равно хиљаду, а 80-годишњаке нико више и не броји.

Друга „варош стогодишњака“ у Турској јесте Мардин, у подножју јерменских планина Таурус, недалеко од месопотамске границе. Према последњој статистици, тамо има 207 стогодишњака. Већина њих су надничари и амали. Из Мардина је и човек који је свакако био најстарији на свету. Умро је пре две године. Он је био зидар и дочекао је дубоку старост од 147 година. То је утврђено по томе што је радио као зидар на једној кући која постоји већ 130 година.

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

Беседништво

Беседа је говор који има за циљ да убеди или одушеви слушаоце. Циљ сваке беседе је да докаже неку истину и да за њу придобије слушаоце. Тако је славни грчки говорник Демостен у својим беседама указивао на опасност од македонског краља Филипа, чувени римски говорник Цицерон на опасност која прети Риму од завереника Катилине, итд.

Беседник треба за тему свога говора да изабере ону која је важна и да о њој зна више и боље него они који га слушају. Говори могу бити пуни песничких елемената, који буде живе слике и осећања, треба да су прожети искреним уверењем, које се заступа снажно и одушевљено. Поред овога, беседник на слушаоце делује и изразом свога лица, гестовима, нагласком и другим.

У свакој беседи, мање-више, постоји ред којим се излаже оно што се жели рећи. Тако се први део беседе назива приступом, затим долази извођење беседе и, најзад, закључак.

Има више врста беседа и њихов карактер одређује се према предмету о коме се говори у њима. Тако постоје политичке беседе, у којима се, поред осталог, говори којим се путевима може најбоље доћи до општег добра. Праве политичке беседе, било да су из-

говорене у парламенту или штампане у новинама, увек имају за циљ друштвено добро. Чувени политички говорници Старог века били су Демостен и Есхин код Грка и Цицерон и Квинтилијан код Римљана. Доцније је Француска револуција избацила доста познатих политичких говорника, а њихов број се знатно повећао током даљег развитка људског друштва. Судске беседе имају за циљ истраживање и чување законске правде и одбрану од неправде. Поред ових, постоје и духовне беседе, затим похвалне, војничке, поздравне, пригодне, научне итд. Даровит и образован говорник даће велик број одлика свакој беседи, и обрнуто: мање спреман беседник неће подићи на висок ступањ ни беседу најчистије врсте.

ПОЕТА ЛАУРЕАТУС

Поета лауреатус је песник овенчан ловоровим венцем, а значи и награђени песник. Овај обичај био је познат у старој Грчкој и Риму, а постојао је и у Средњем веку: италијански песник Петрарка, 1331 године у Риму, а најдуже се задржао у Енглеској: песник Тенисон.

ШТА ЈЕ АЛФЕНИД?

Алфенид је метална смеса која се састоји од 60 делова бакра, 30 делова цинка и 10 делова никла; галванским путем посребрено ново сребро. Смеса је добила тај назив по свом проналазачу, француском хемичару Алфену.

Простор под шумом у Европи

Све европске државе немају подједнако шуме. Овде ћемо дати податке колико од целокупног простора једне европске земље отпада на шуме. Тако је 60 од сто државне територије у Финској под шумама, у Шведској 55 од сто, у Аустрији 36, у СССР 34, у Чехословачкој 33, у Југославији 30, у Бугарској 29, у Румунији 30, у Албанији 27, у Немачкој 26, у Швајцарској 24, у Пољској 23, у Норвешкој 22, у Француској 19, у Белгији 17, у Португалији 13, у Шпанији 13, у Грчкој 12, у Мађарској 11, у Италији 9, у Холандији 7, у Данској 7, у Великој Британији 4, у Ирској 1 од сто.

Из овога се види да западна, средња и највећи део јужне Европе немају довољно дрвета, те га увозе из Финске, Шведске, југоисточне Европе, Канаде, а нешто и из Русије.

РЕПУНЦА

Репунца је печат који се удара на робу израђену од племенитих метала, као знак да је чистота робе исправна.

„Становници" васионе

Људи су од давнина веровали да и на другим небеским телима постоје жива бића налик на човека. О томе постоје многе приче, легенде, записи, па чак и књижевна дела.

О могућности живота на Месецу пише још Грк Лукијан, 150 година пре наше ере, у свом делу „Икароменип или ваздушно путовање". Тамо се Месец горко јада на људску радозналост: „Ја сам већ преморен од разних претеривања земаљских филозофа. Они немају друга посла него да се мешају у моје ствари, да истражују моју природу и величину и да испитују зашто сам пресечен на два дела, или зашто личим на кифлу. Једни мисле да на мени има живих бића, а други ми приписују свакојака чуда која прођу кроз њихову главу".

Чувени Ростанов јунак Сирано де Бержерак, који је живео у XVII веку, предвидео је 34 године пре Њутна да између планета постоји привлачна сила. Песник, делија и научни сваштар, он у свом делу „Месечева царства и краљевине" овако описује живот на Земљином пратиоцу: „Становници Месеца имају лице као и ми, али ходају на четири ноге. Већина људи с Месеца прави су џинови, високи 12 стопа (преко три и по метра). Кад су ме видели овако малог, нису хтели веровати да сам човек. Куће су им покретне, на четири точка, али могу и да се учврсте. Архитекти их граде од неког изванредно лаког дрвета. У зидове стављају десет великих мехова, чијим се надимањем производе јака ваздушна струјања, која напињу једра и омогућују да куће по глаткој Месечевој површини језде до миле воље. За осветљење ноћу служе им кристали напуњени блиставим стаклићима и сунчевим зрацима, који се црпу из сунчеве светлости и затварају у прозрачне кугле". Замишљајући књиге људи са Месеца, Сирано је, уствари, претсказао проналазак грамофонских плоча и магнетофона. „Кад неко жели да чита, он омота књигу мноштвом разноликих механичких живаца, отвори је и стави једну иглу, причвршћену за дршку, на поглавље које хоће да чита. Тада се, као из уста човека или неког музичког инструмента, чују звуци који означавају речи из текста".

1758 године: Швеђанин Сведенборг тврдио је да има везе с планетама и описивао је до танчина њихове становнике и обичаје који тамо владају. По њему су жене са Меркура праве лепотице, лепше и виткије од жена са Земље. Мушкарци су обавијени неком тамноплавом материјом, тесно припијеном уз тело и без бора. Становници Јупитера заштићују се од сунца помоћу плавог шлема који стављају на главу. Они корачају помажући се длановима, у получученом ставу. Становници Месеца говоре из трбуха, итд.

1765: француска књижевница Марија Ана Румије описала је становнике Месеца и Марса у свом делу „Путовања милорда Сетона". Људи на Месецу имају широка уста насред груди, руке су им врло дуге, а помоћу ногу, налик на магареће, скачу уназад. Немају ниједно чуло осим чула пипања. Марс је земља вечитих ратова. Зато су готово

МАРСОВАЦ СА ДУГИМ УШИМА

ЖЕНЕ СА ВЕНЕРЕ

СТАНОВНИК МЕСЕЦА

ДОЛАЗАК МАРСОВАЦА У ЊУЈОРК

ИСКРЦАВАЊЕ АМЕРИКАНАЦА НА МАРС

сви људи на њему инвалиди, отсечених ушију, с дрвеним ногама и са ожиљцима на лицу.

1837: познати амерички књижевник Едгар Алан По описао је пут неког Ханса Фала на Месец. После извесног времена дошао је гласоноша с Месеца да јави његовој жени новости о њему. То је био човечуљак висок једва две стопе, округао као лопта, с дебелим рукама, седом косом која му се спуштала низ леђа у виду репа, с дугачким кукастим носем и без ушију. На себи је од одела имао само обичан џак небесно плаве боје.

1898: енглески књижевник Х. Џ. Велс, у свом делу „Први људи на Месецу", са још више маште описује становнике Земљиног сателита. „Они имају на глави округле шлемове начичкане гвозденим шиљцима и шупљим цевима. Сваки од њих носи по један бодеж". На Месецу има више врста људи. Они који живе на површини имају кожу исте боје и баве се углавном сточарством. Они, пак, који живе испод Месечеве површине различитог су стаса и облика, способности и изгледа. Међу њима се налазе и људи-инсекти, високи свега 18 палаца, с дугим, танким и слабачким ногама. Врло су интелигентни и њихово ситно тело подрхтава услед силног можданог напрезања. Они имају кокошије очи, уста им стоје уздуж а не попреко, а меке руке завршавају се пипцима. „Велики становници Месеца" — његови стварни господари — лебде у седећем ставу, окружени блештавоплавом светлошћу. Њихов мозак има неколико метара у пречнику.

1908: француски научник Гистав ле Руж у свом делу „Заробљеник с Марса" детаљно описује становнике ове планете. „Искрсла је једна безоблична маса и скочила на песак. Чудовиште је превазилазило по својој ружноћи најстрашније снове који се могу замислити. Цело тело и лице су му налик на провидан, мек и лепљив желатин. Очи немају капака и потсећају на очи морских полипа. Тај накарадни живи облик је са свију страна био окружен белим пипцима".

1920: Морис Ренар, у роману „Плава светлост", с пророчком видовитошћу описује појаве које данас занимају цео свет. „Један жандармериски официр је са запрепашћењем приметио на висини од 15 метара два чудна предмета како се невероватном брзином дижу у небо. Недалеко од тог места лежао је један аероскаф. То је ваздухоплов висок пет, а дугачак четрдесет метара. Он има глатку површину, оштрих ивица. На кружној основи налазиле су се, једна изнад друге, пет плоча сличног облика".

1928: познати француски књижевник Андре Мороа предвидео је за 1964 годину рат с Месечевим становницима. „На Земљи ће се направити огромни апарати који ће слати смртоносне зраке на Месец. Џиновски телескопи из Маракеша, у Мароку, служиће научницима за посматрање њиховог дејства. Новине ће писати и објављивати фотографије о стању приправности у Месечевој држави, расположењу становништва пред први напад са Земље и о уништењу које сеју зраци смрти. Становници Месеца одговориће на то шаљући на Земљу невидљиве црне зраке, који су у стању да за неколико минута униште целу варош.. Почео је период међупланетарних ратова".

1950: цела Америка и западна Европа преплављене су романима, приповеткама и стриповима о путовањима у свемир, о људима с других небеских тела и о ракетним васионским бродовима. Ево како један од тих писаца, Оскар Френд, описује долазак првог Марсовца на Земљу:

„Какав чудовишан човек! Широких рамена, он је био висок 2.10 метра. Стао је и гледао многа лица која су пиљила у њега. Блештав метални шлем покривао му је косу, а са обе стране главе завршавао се крилцима. Марсовац је на ушима имао слушалице. Горњи део тела покривала му је блуза, чврсто припијена око врата, струка и чланака. Панталоне су биле такође тесно прињубљене уз струк, а на ногама је имао ципеле сличне ескимским, само што су биле направљене од неке материје налик на еластично стакло".

1954: један француски новинар дао је занимљив опис свог сусрета с Марсовцем. Он је спасао од смрти на париској улици једног човека кога је оборио аутомобил. Човек је говорио одличним француским језиком и личио је на просечног Парижанина. Пошто су свратили у оближњу кафану да се окрепе, човек му је у највећем поверењу, као свом спасиоцу открио тајну. Мада носи име високог француског функционера и обавља његову дужност, он је уствари Марсовац. Новинар се грохотом насмејао, мислећи да се ради о шали. Међутим, човек с друге планете настављао је све озбиљније. Марсовци су обдарени једним, за човека несхватљивим, својством да могу да се уселе у жива бића с других небеских тела. Тако се и он уселио у једног високог француског функционера и задржао је његов изглед, знање и занимање. Велик број истакнутих личности у разним земљама света уствари су Марсовци, а да то ни њихова најужа родбина ни најближи сарадници не знају. Њихови претходници, чији су облик Марсовци на себе узели, пребачени су „летећим тањирима" и „летећим цигарама" на далеки Марс. Тамо они живе животом из бајке, а сваки се налази у телу Марсовца који га је избацио из његовог сопственог тела. Кад довољан број Марсоваца — који на Земљи међусобно сарађују преношењем мисли — буде заузео истакнутије положаје у свим државама света, они ће одједном узети сву власт и објавити да настаје ново доба. Земља ће бити освојена без капи крви. Људи ће путовати на Марс, а Марсовци ће силазити на Земљу. Свакоме ће бити враћено његово тело.

Књига са оваквим фантастичним описима сваког дана је све више.

Грешке великих уметника

Кад је пре неколико година један познати европски позоришни редитељ „извео" на позорницу Хамлета одевеног у фрак, настала је у уметничким круговима жива полемика око питања колику слободу сме себи да допусти један уметник у претстављању догађаја и до које мере може да отступа од „историске истине".

Некада се на тачност приказивања догађаја није много полагало. Тако је, например, у средњовековним мистеријама Холоферн „имао" топове, док је у доба барока Јулије Цезар излазио на позорницу са огромном периком на глави. То су обично биле грешке учињене из незнања. Али, код великих уметника грешке којима се данас чудимо поткрадале су се највише због журбе, немара или занесености у рад. Тако Шекспир у „Јулију Цезару" каже на једном месту: „Часовник је откуцао пет", мада су се у Цезарово доба људи служили искључиво пешчаним и сунчаним часовницима.

Сличних грешака наћи ћемо и код многих чувених сликара. На познатој Тицијановој слици „Пастир с нимфом", пастир има — три руке. По првобитној замисли уметника пастир је левом руком држао нимфу, док је у десној носио свиралу. Вероватно да се уметнику касније учинило да ће слика изгледати оригиналнија ако пастир обема рукама држи свиралу и у њу свира, те је нацртао још једну леву руку, заборавивши да ону другу премаже бојом.

И на слици Алфреда Ретела „Ханибал прелази преко Алпа" нешто није у реду. Горња половина тела картагинског војсковође насликана је с леђа, док су му ноге окренуте према посматрачу.

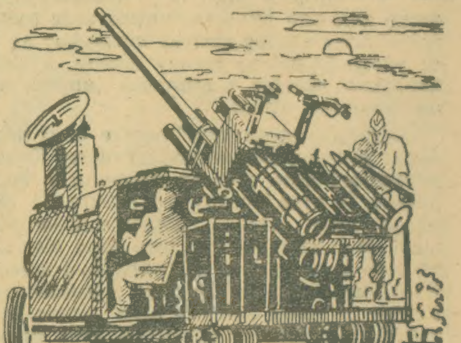
На многим сликама старих мајстора личности имају шест уместо пет прстију на руци, као, например, папа Пије на једној Рафаеловој слици. „Шестопрст" је и Христос на једном Холбајновом платну. Исти је случај и с немачким сликарем Петром Корнелијусом, који је нацртао једног гласника са шест прстију на руци. Чак је и Леонардо да Винчи начинио исту грешку приликом сликања „Тајне вечере". На њој апостол Јован има једанаест, уместо десет прстију на рукама. Ова грешка великог сликара откривена је тек недавно приликом рестаурирања слике, која је за време Другог светског рата била тешко оштећена.

Има и других грешака. Рубенсови ратници у циклусу од шест слика које носе заједничко име „Смрт конзула Деција Муса" држе оружје спремно за борбу — у левој руци. Још је чуднија грешка на слици која претставља Еразма Ротердамског, раду немачког сликара Матијаса Гринвалда, где велики хуманиста има једну ногу више. На слици „Свадба" Питера Бројгела, човек који разноси ручак такође има три ноге. Уствари, од треће ноге види се само ципела и не зна се коме би она имала да припада. Па и славни Рембрант није био „непогрешив". На његовом платну „Завера", на једној страни слике један мач просто лебди у ваздуху, јер га нико не држи.

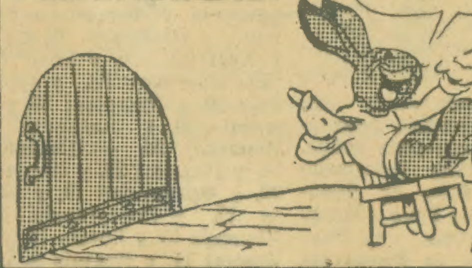
Да се чин погубљења мексиканског цара Максимилијана одиграо тачно онако како га је француски сликар Мане претставио на своме платну „Погубљење цара Максимилијана", овај би владар свакако и после тога поживео још прилично дуго. Наиме, војници на слици стоје сувише близу осуђеника и пуцају не у њега, већ некуд поред њега, лево и десно.

„Чистач неба"

Недавно је у САД израђен нарочити брзометни противавионски топ који је добио необично име „чистач неба". То је прво оруђе које на свом постољу, поред самог топа, има и уређај за пуњење, радарске справе за откривање авиона и електромеханички рачунар. Сви ови уређаји повезани су међу собом. Цео топ тежак је десет тона, а калибар зрна износи 75 мм. Удешен је тако да се може вући као приколица, а може се преносити и авионом. За пет минута спреман је за дејство. За свега 40 секунди радар обиђе цео круг и открива сваки авион на даљини од 25 километара, чак и оне који јуре брзином звука. Ако нишанџија жели да дејствује против авиона чији је траг добио на радарској пројекцији, он само притисне нарочити језичак. У том тренутку радар престаје да се окреће и остаје управљен према авиону, а његове координате повезују се са електричним рачунаром. Он аутоматски израчунава брзину и путању објекта, као и то у коме тренутку топ треба да дејствује да би погодио циљ. Као што се види, улога човека сведена је на најмању меру: да принесе шрапнелска зрна и да укључи топ за дејство. Зато га неки називају и „топ-робот".

Тајна тетка-љубине школе

Ко су били ВАНДРОКАШИ

У појединим нашим крајевима, у Војводини и Хрватској нарочито, још и данас се чују речи: вандровати, вандрокати и вандровац или вандрокаш. Те су речи немачког порекла (wandern — путовати, скитати се; Wanderer — путник), а Србима у Војводини дошле су кроз цеховске организације и њихове статуте још почетком 18 века. У тим статутима, који су за све цехове били мање-више једнообразни, одређивано је да сваки млади калфа мора три године да „вандрује" (путује), с циљем „да безумни не остане и да у свом занату памет прими". Онај који не би тако учинио, био је кажњаван и ниједан мајстор није смео да га прими на посао. Па и кад су цехови већ давно били нестали, занатски момци и даље су „вандрокали". Путовали су из града у град, из земље у земљу, тражећи најбоље и највештије мајсторе да код њих усаврше свој занат, па се потом враћали у завичај.

Док су постојале цеховске организације, није било лако постати мајстор. Крута, а често и сурова правила, тачно су одређивала ко и како може да добије то звање. Калфе су и лети и зими морале да раде од четири часа ујутру до девет увече. Строго се пазило и на приватни живот калфа, па се у нарочиту „калфенску књигу" уносио сваки њихов преступ. И ако је калфа желео да нађе место код новог мајстора, он је морао да настоји да му књига буде „чиста", а то је могао постићи само ако је у танчине поштовао еснафска правила, а уз то био и „хришћанин на свом месту", то јест да је у одређене дане постио, у цркву ишао, „богу се молио и свецима угодио и чист као цвет био".

Та еснафска стега изазвала је отпор занатлиског подмлатка и у исто време довела до настојања калфа да створе своје организације. У еснафским организацијама српских мајстора по угарским градовима већ се рано у XVIII веку осетио известан калфенски отпор. Тако се у једном члану еснафских правила будимских занатлија вели да баш онда кад „тешки послови бивају, калфе не слушају него главе горе дижу" и хоће да напусте мајсторе. То су они обично радили кад је посао највећи, пред велике вашаре и празнике, најчешће у договору, не би ли тиме присилили мајсторе на другачији поступак према себи. Али, притом су наилазили на чврст фронт мајстора и цеховски статут у једном свом члану каже: таквим калфама не сме се давати никакав посао.

Калфе су испрва настојале да се организују унутар самог еснафа, што им је донекле и успело. Имали су свог „декана", првака међу калфама, кога су бирали на Нову годину, „кад год и мајстори цехмајстора изабирају". Калфенски декан био је посредник између занатлиских помоћника и мајстора и штитио је интересе оних који су га изабрали. Али, и цехови и државне власти били су против такве организације.

Калфе су „вандрокале" широм света, усавршавајући свој занат и стичући познанства и везе. Кад нису могли да успеју у својој сопственој организацији, почели су да стварају тајне, које су се убрзо распрострле по читавој аустриској царевини и ван њених граница. Те организације биле су познате под именом братовштина, а организовале су се по струкама.

Године 1787 ухапшен је у Бечу калфа Петар Јанковић. По струци је био ципелар, а занат је изучио у Темишвару, у предграђу Фабрика, које је тада било српско. Из његове калфенске књиге видело се да је много „вандрокао". Био је у Пешти, па потом у Берлину, Лајпцигу, Дрездену, Риги, Петрограду и Москви, неко време боравио у Бечу, а радио је и у Стразбуру и Нансију у Француској. У Бечу га је проказао један мајстор. „Не могу да се потужим; — рекао је овај — ради боље од икога, али ми остале момке наводи на зло". Кад га је судија упитао какво је то зло, мајстор је одговорио: „Кажу да сувише мало примају награде за свој посао и да нису слободни људи. Да у свему зависе од мајстора и он чак може да их и бије".

У исто време кад и Јанковић, ухапшени су и неки други ципеларски помоћници и власти су дознале да постоји тајна братовштина ципеларских помоћника по целој аустриској царевини, која „у земљи одржава кажњиво споразумевање међу собом", тј. брани својим припадницима да раде код мајстора који дају слабију награду и рђаву храну. Братовштина је имала списак таквих мајстора по свим већим градовима. Њени чланови плаћали су улог и од тога су помагани незапослени ципеларски помоћници.

Петар Јанковић имао је дужност да обилази веће градове аустриске царевине и да одржава везу између братовштине и њених чланова. Био је неко време и њен „писар" (секретар). На саслушању није хтео да каже ко управља организацијом и понављао је стално: „И ми смо људи, али наш рад одлази као ветар!" Због његове упорности, посумњали су да је један од главних у братовштини, па је осуђен на три године робије, а државне власти разаслале су свим цеховима у земљи циркулар о постојању тајне ципеларске организације, „која буни калфе и подрива стари ред". Такав циркулар стигао је 12 септембра 1788 и у Нови Сад. „И ако се деси, вели се у њему, да ципеларски цех једног или другог града учини, са знањем државне власти, какву измену у питању плате или хране, а калфама та измена не годи, тајне братовштине одмах шаљу своје изасланике по целој земљи и постигну да се цеховима који су те измене завели калфе не јављају за посао, а које су калфе онда радиле, да мајсторе оставе док не испуне све њихове захтеве".

Али, ни после ове државне интервенције није престала да постоји тајна братовштина ципеларских калфа. Двадесет година доцније државне власти поново шаљу расписе у којима се говори о њеној активности. Изгледа, чак, да им је она задавала све више брига, јер се у једном распису из 1810 каже како је треба сасвим уништити, а оне који јој припадају најстроже казнити.

Тако су калфе на свом „вандрокању", без обзира на националну припадност, стварале широку и разгранату мрежу тајних организација за заштиту својих права и за борбу против крутих еснафских прописа, које је штитила државна власт.

МАЛЕ ЗАНИМЉИВОСТИ

ОКНА ТЕШКА 12 ТОНА

Америчка фабрика за израду стакла „Корнинг" објавила је пре кратког времена да је успешно завршила ливење и састављање најтежих стаклених окана на свету. Та окна служиће као заштитни зидови у институтима за испитивање употребе атомске енергије у ваздухопловне сврхе. Свако од ових окана, која особље института треба да штите од атомског зрачења, дуго је 2,5, широко 1,8 метар, а тешко 12 тона. За ова окна употребљено је нарочито стакло које је шест пута теже од воде.

☆

ГДЕ ЈЕ ПОГРЕШКА?

Онај ко је цртао ову веверицу направио је велику грешку. Ако сматрате да сте велики љубитељ животиња и да их познајете, онда одговорите у чему је цртач погрешио?

(Одговор: веверица не прави стан у дупљи дрвета, већ свија гнездо на грани).

☆

70 УКУСА ВОДЕ

Познато је да постоје људи чије је једино занимање да миришу разне парфеме и да им одређују квалитет, или такви који сваког дана сркну по један гутљај црне кафе или чаја из неколико стотина шољица да би им одредили укус и арому. За тај посао они добијају велике плате, јер тако „осетљиве" језике и непца као што их они имају тешко је наћи. Међутим, мање је познато да има и стручњака за одређивање укуса воде. Ти „пробачи" воде имају у великим градовима, нарочито у онима где градски водовод добија воду с разних страна, исто тако важну улогу као и хемичари и бактериолози, који се брину да у води не буде бацила. Лондон, например, има само једног таквог стручњака и, природно, држи га „као мало воде на длану". Он је у стању да разликује седамдесет врста воде.

☆

БАТРАХОМИОМАХИЈА

Батрахомиомахија („Бој. жаба с мишевима") је чувени старогрчки комични еп, који се погрешно приписује Хомеру. Уствари, то је пародија (исмевање) „Илијаде".

И на лицу се пише

Док су пронађена данашња слова помоћу којих састављамо речи, а од ових реченице, и на тај начин изражавамо оно што мислимо, желимо и осећамо, протекла су многа столећа. Пре тога мисли су се изражавале помоћу слика и то је познато под именом сликовног писма, чији се трагови и данас налазе по пећинама и у документима нађеним у откопаним старим градовима и на другим местима. Тим сликовним писмом служе се и данас нека племена у забаченим крајевима земље. Оно се није појавило само на једном месту земаљске кугле, већ је истовремено било познато људима који су живели веома далеко једни од других, на разним континентима. Исти је случај био и са хартијом. Док се она није пронашла, шта све није било „оловка" и „хартија". Било је времена кад се и једно и друго правило од истог материјала: камена, метала, кости, дрвета итд.

У делима научника који се баве овим питањима има доста података о развитку и облику сликовног писма. Тако слика птице у лету означава путовање, човек са чекићем у руци (то је сликовно писмо из новијих времена) означава научника-минералога, цртеж изврнутог јастреба значи да је поглавица племена мртав, цртеж ловца и животиње означава лов, шаре од цртица и квадратића негде означавају поход ратника, а бели лук и црн кружић значе победу над непријатељем.

На овај начин људи су писали не само на камену и кори дрвећа, него и по телу, нарочито по лицу и грудима. Тим писмом служе се и нека племена на острвима Полинезије, а нарочито су познате шаре које се виде на лицу људи из племена Екои, који живе у сливу реке Крозе, у Јужној Нигерији, у западној Африци. Екои то писмо називају „нсибиди". Њиме се „пише" углавном на лицу жена и девојака. Садржина је веома разноврсна и у њој се говори, истина доста скучено, о догађајима из живота, изражавају се разне мисли, пишу се пословице, биографије итд. Тако се, например, тим разноврсним знацима пише на челу жене или девојке о количини новца, негде се тим писмом изражава свађа између мужа и жене, описује се улица с траговима, исказује се осећај глади и слично. Све је то израђено правим и савијеним линијама, цртежом

трбуха, кружићима, троуглима и другим знацима. Лица неких жена и девојака из племена Екои сва су ишарана тим сликама. Смисао оваквог писма обично зна мали круг људи у племену, а оно им служи у разне магичне сврхе.

Каква је то Бабињска република?

Средином шеснаестог века основано је друштво веселих и духовитих људи у Бабињу код Лублина, у Пољској. Бабињ је био посед богатог и веома духовитог судије Станислава Пшонке, који је са својим пријатељем, такође судијом, Петром Казовским основао ово друштво по угледу на италијанске академије. Циљ друштва био је да шалом делује на јавни морал у Пољској. Чланови друштва имали су титуле које су биле у највећој супротности са њиховим личним способностима. Бабињска република имала је свој сенат, војводе, хетмане, свештенство, канцеларе и све друго што је постојало у тадашњој Пољској. Проповедници су били они који су најслабије говорили — људи без икаквог дара за говорништво, лекари — који о медицини нису имали ни појма, свештеници — који до вере нису ништа држали итд. Бабињска република постојала је све до 1677 године. О тој „републици" постоји и литература, а сачувани записници штампани су и издани.

Голијати

И данас има веома високих људи, али је остало помена и о голијатима који су живели у стара времена. Тако римски научник Плиније (23—75 наше ере) прича да је за време цара Клаудија (41—54 наше ере) живео неки Арапин по имену Габара који је био висок 3 метра и 8 сантиметара. На двору француског краља Анрија II (1547—1559) живео је неки џин који је био висок 3 метра и 6 сантиметара. Умро је 1559 године. Прича се за неког Холанђанина да је био висок 2 метра и 68 сантиметара и Ирца високог 2 метра и 63 сантиметра, итд. Помињу се и кепеци. Римски историчар Светоније (75—160) прича за једнога кепеца да је живео на двору цара Августа (31 пре до 14 наше ере) и био тежак свега 15 килограма, а висок око 50 сантиметара.

НОВИ Зеланд

Почетком 19 столећа, кад су први насељеници стигли на Нови Зеланд, били су силно изненађени што виде земљу у којој нема никаквих животиња. Једини домаћи четвороножац био је нека врста пољског миша, чије су месо староседеоци много волели.

Путник који данас стигне на Нови Зеланд, видеће много разноврсних животиња, и корисних и штетних. Оне су све донете на ова острва у току последњих двеста година. Тако, например, капетан Кук, велики истраживач из 18 века, оставио је на Новом Зеланду пет свиња, које су се у току једног столећа толико намножиле да су доцније годинама претстављале праву несрећу за становнике. Неки енглески и шкотски колонисти, који су хтели да им ови крајеви што више личе на стару домовину, пренели су неколико пари зечева и пустили их у природу. Да би им се осигурала заштита, забрањен је лов на њих. Данас држава има на платном списку много ловаца којима је једини задатак да тамане зечеве. Но, и поред свег њиховог залагања, ове животиње униште сваке године на хиљаде хектара пољопривредних култура. Године 1860, опет у циљу да би ова земља што више личила на Британију, неки енглески племић пренео је једног јелена и две кошуте, а данас, да би се бар унеколико смањила штета коју њихово небројено потомство наноси шумама и пашњацима, влада плаћа људе који имају за задатак да их што више тамане.

Слично је и с неким биљкама. Шибљикави гледич, који су Енглези такође пренели да би их ограде око кућа што више потсећале на домове у старој постојбини, наноси им данас велику штету, јер је заузео многа пољопривредна подручја. Досељеници су пренели и купине, које се сада шире на пространим плодним површинама. Да би се спасли купињака, људи су у њих пустили козе. Али, уместо да се на тај начин отарасе купинова шибља, људима је запретила нова напаст: козе су се намножиле у неслућеним размерама...

☆

Нови Зеланд сачињавају два најјужнија насељена острва јужног Пацифика. Ниједан народ није толико усамљен као овај. Његови најближи суседи су Аустралијанци, који се налазе 1.200 километара на запад, преко Тасманског Мора. Северно и Јужно Острво Новог Зеланда имају заједно површину од око 265.000 квадратних километара (дакле, неких 9.000 км² више од Југославије), а на њима живи свега 1,900.000 становника.

Две трећине земље састоје се од брда и планина. Ако се изузму глечери Хималаја, новозеландски глечер Тасман највећи је на свету. И водопад Сатерланд, који је висок 597 метара, један је од највећих на земљиној кугли. Аустралијанци Северно Острво често називају „Дворац који дрхти“, зато што се сваке године на њему јави између 250 и 1.000 земљотреса.

Први европски досељеници појавили су се на овим острвима 1840 године. Отада па све до 1907 године Нови Зеланд ће бити енглеска колонија, кад ће извојевати пуну самосталност. Пре Енглеза, Нови Зеланд су населили Маори. Они су пре 600 година допловили лађама са неких острва Полинезије. Кад су први Европљани тамо стигли, Маори су још били људождери. Истина, историчари су утврдили да то није било људождерство у правом смислу, већ више симболично, као саставни део нарочитог верског обреда. При свем том, међу њима је у то време ипак било оних за које је људско месо претстављало посластицу и ван верских обреда, па су их остали због тога називали погрдним именом „кетангата“.

Између 1860 и 1870 године, кад су енглески мисионари повели велику акцију преобраћања у католичанство, Маори су се дигли на оружје и приморали Енглезе да први затраже примирје. После тога потписан је уговор о миру, по коме се маорским староседеоцима обезбеђују иста права као и Британцима.

Већина Маора, а њих укупно има око 125.000, живи на селу. Али, има их у приличном броју и међу висококвалификованим, школованим људима.

Маори нарочито поштују успомену на своје претке. Кажу да је готово сваки Маор у стању да наброји своје претке све до оног пра-прадеда који се пре 600 година искрцао из чамца на ово острво.

ВЕРОВАЛИ или не...

НАЈДУЖЕ „СЕЛО“ НА СВЕТУ

Канал Миди, који се налази између Тулузе и средоземне луке Сет, дуг 150 миља и широк 20 метара,

најдуже је село на свету. Овај канал био је у 17 веку нарочитим законом проглашен за село да би могао да постане својина финансијера Пола Рикеа, који га је о свом трошку прокопао. Према тадањим француским законима, канали нису, док су села могла да буду лична својина појединаца.

ВЕШТ ЧОБАНИН

Сиромашни чобанин Џон Рајд из Вестдина, у Енглеској, постао је 1805 године имућан човек захваљујући једној опклади. Он се опкладио са својим газдом, власником једне велике фарме, да познаје своје „питомце“ тако добро да је у стању да 200 оваца одвоји од јагањаца и да после свакој „мајци“ врати њено јагње. Он је у томе заиста успео и тако добио опкладу од 100.000 динара.

ЈЕДАН РОЂЕНДАНСКИ КОЛАЧ ЗА ЧЕТИРИ ЧЛАНА ПОРОДИЦЕ

Милдред Френсис из Линколна, у Америци, и троје њене деце рођени су сви истог дана — 22 августа. Ова случајност веома је пријатна, тврди она, јер је за све четворо довољан један рођендански колач.

УМЕТНИК КОЈИ СЕ НИЈЕ ОДВОЈИО ОД СВОЈИХ РАДОВА

Бертел Торвалдсен (1770 — 1844), чувени дански вајар,

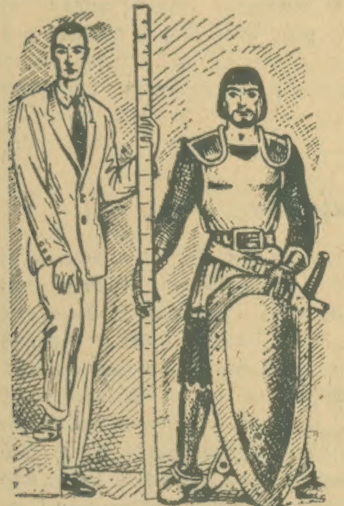

сахрањен је у једном музеју у коме се налазе сва његова вајарска дела.

ЉУДИ су све ВИШИ

Према статистикама које су вођене у Сједињеним Америчким Државама, људи су из године у годину све виши. То се нарочито запазило приликом Другог светског рата. Према војним подацима, просечан пораст у размаку између два рата износи 15 мм у висину и преко 4 килограма у тежини.

Ово би можда прошло незапажено да у фабрикама кревета није примећено да су кревети постали недовољно дуги. Да би човек могао лепо да лежи и да се одмори, потребан му је кревет који је дужи од њега, јер долази узглавље. Стога су фабриканти кревета одлучили да праве отсад нешто дуже кревете. С тим у вези мора се повећати и величина душека и јоргана. Исту одлуку морали су донети и фабриканти конфекције, јер им се мали бројеви слабо продају.

Али, то још није све. Антрополог Дел Стјуарт, указује на многе незгодне последице које могу да настану ако се не буде водило довољно рачуна о порасту човека. По њему, ово је нарочито важно код конструкције авиона. Пилот седи сатима на седишту и, ако му оно није угодно, ако је ниско или скучено, он не може дуго у таквом положају да издржи и да будно контролише све инструменте на командној табли. Ако пилотова колена ударају о нешто, или ако он не може довољно да се исправи или дигне главу, онда се мора нешто изменити. Не сме се дозволити да на дугим летовима пилоту „утрну“ ноге услед недовољне циркулације крви.

Чак је и један произвођач рентгенских апарата почео производњу апарата с већом таблом, да би се прилагодио новим пацијентима.

Мерењем школске деце такође је утврђено да људи расту, и ако се тако настави мораће се водити рачуна о школском намештају.

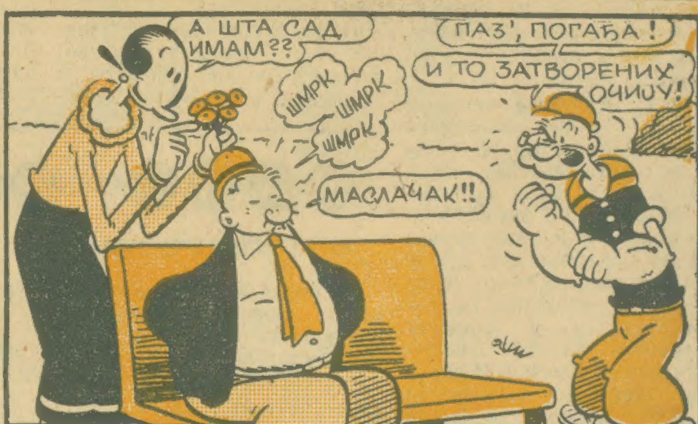
Зашто људи расту? Да ли ће се достићи „плафон“, или ће то ићи непрекидно, док, као диносауруси, једног дана људи изумру? Све су то питања која антрополози себи постављају. Има на то пуно одговора, али се мисли да главну улогу игра исхрана. Неки антрополози сматрају да ће кроз хиљаду година људи бити високи 2,44 метра. У прилог томе да је исхрана главни узрок рашћења, говори статистика емиграната у САД. Код родитеља малог раста, њихова деца, рођена и одрасла у Сједињеним Државама, већ су виша. Чак је и детиња глава претрпела извесне измене у поређењу с родитељима. Антрополози не могу дати прецизан одговор о будућем развоју, јер немају тачне податке о висини људи из прошлости. Разни оклопи ратника од 15 века наовамо не могу пружити сигурне податке, јер их има мало, а средњовековно оружје, нарочито штит, није никакав податак. Према томе, не може се закључити хоће ли људи још расти, или ће се ипак достићи неки „плафон“.

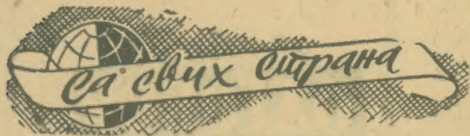

КОЛИКО ВРЕДИ ЈЕДНО ПТИЧЈЕ ГНЕЗДО?

Познато је да деца често скидају с дрвећа гнезда разних птица, па и корисних. Претпоставимо да дечак скине гнездо једне корисне птице у коме има пет јаја, или петоро птичади. По мишљењу неких стручњака, сваком птичету потребно је за храну 50 инсеката. Значи да свих пет поједу дневно 250 инсеката. Да би се одржали у животу 30 дана, они морају да поједу 7.500 инсеката. Претпоставимо сада да је сваком од тих инсеката био потребан један цвет дневно за храну, и то цвет који би дао плод. То значи да би тај инсект појео 30 цветова за тридесет дана, односно тридесет будућих плодова. Пошто птичад поједу 7.500 инсеката у току месеца, значи да корисне птице само из једног гнезда, и то још док су мале, сачувају 225.000 плодова, например јабуке.

„ЛОТОСОВ ЦВЕТ“

Код старих народа постојале су разне празноверице о постанку земље, њеном облику итд. Тако, кад су стари Индијци боље упознали своје полуострво и његов положај, као и острва која га окружују, почели су да замишљају земљу у виду дивног лотосовог цвета који се расцветао на неизмерној воденој површини. Острва на океану су мали, још неразвијени, пупољци, а далеке земље су листови који пливају по води. Гатске Планине и Нилгери су прашници цвета, а Хималаји, који се дижу између њих, претстављају свети тучак цвета, у коме се ствара семе света. Познато је да је инсекту превелик ружин цвет, па је и човеку превелик овај „лотосов цвет“, у коме је направио неприметне градове око делова цвета у којима је сакривен божанствени нектар. Стабљика тог лотосовог цвета ишчезава у дубине океана и кроз провалије и амбисе пружа жиле све до Брaминог срца.

БАРКАРОЛА

Баркарола (од речи барка-чамац) је у почетку била песма италијанских, нарочито млетачких, веслача, а после је постала омиљена песма многих морнара. То је песма мирног ритма и подражава ударање весала по води. Најпознатије су инструменталне баркароле из „Песме без речи“ од Менделсона. Доцније су и други композитори правили композиције сличног карактера. Баркароле се често стављају у опере и оперете. Позната је баркарола из Офенбахове опере „Хофманове приче“.

МАРКИРАЊЕ КИТОВА

Познато је да се птице могу маркирати на тај начин што им се стави прстен око ноге. Помоћу тога може да се утврди колики су пут прешле. Међутим, и китови се могу маркирати, на тај начин што се из једног топа испали мала кугла од челика која не рђа и која се зарије у тело кита. Те куглице доцније се налазе у уловљеним китовима. Почев од антарктичке риболовне сезоне на китове 1932—1933 године, на овај начин маркирано је 5.000 китова. Од досад уловљених китова најстарији је био маркиран пре 19 година. Маркирање је у исто време и непосредан доказ о редовној годишњој сеоби неких врста китова ка екватору, према топлијој води, у време множења, и враћања у хладне воде за време антарктичког лета.

КАД ЈЕ БИЛО ПОЗНАТО...

Много штошта Европљани су добили у ранија времена из Азије. Тако се мисли да је први вез дошао из Фригије, прстен из Халдеје итд. Пошто су увидели сву лепоту моде, људи су је и даље развијали и тежња за страним производима била је све већа. Сматра се да је шал у Европу дошао из Грчке, да је пресвлачење почело у 18 веку, да су Енглези половином 16 века произвели сапун, да је прве везене чарапе носила енглеска краљица Јелисавета. Иначе, пре тога чарапе су се правиле од чохе. Први шешир од филца носио је француски краљ Карло VII (1422—1461). Што се тиче ципела, оне су у 14 веку имале величину према сталежу, тј. краљеви су носили веће, барони мање, а обични племићи још мање ципеле.

ДА ЛИ ЗНАТЕ?

МОРА СЕ ПОСТАВИТИ ГРАНИЦА АТОМСКИМ ЕКСПЛОЗИЈАМА

Познати енглески научник др Адријан сматра да човечанство неће моћи дуго издржати ако се настави са атомским експлозијама. У случају будућег рата, — вели он, — чак и они који га буду преживели неће бити сасвим сигурни од опште радиоактивности која ће се јавити. Наравно, неколико стотина бомби не могу створити такво зрачење; за то би било потребно неколико хиљада атомских експлозија. Али, данас се разбијање атома врши и у индустриске сврхе, што знатно појачава радиоактивност, па зато није искључено да она једног дана постане толико јака да људи неће бити у стању да је издрже. Разумљиво је што наука жели да реши природне тајне и да уђе у суштину ствари, — закључује др Адријан, — али се то мора тако радити да нам животи не дођу у питање.

АРКТИЧКИ ВОДЕНИ ПУТ

Два америчка ледоломца пробила су се кроз лед Арктика и тако утврдила да се овуда може успоставити водени пут између Атлантског и Тихог Океана. Ледоломци су ишли разним путевима; један нешто јужније од другога. На њима су се налазили научници, који су проучавали природне појаве на које су успут наилазили. Као помоћ служили су им хеликоптери, а гњурци су испитивали дебљину леда, тражећи најпогоднији експлозив за његово разбијање. Испробане су и нарочите камере за подводна снимања.

ТЕЧНА ГУМА

У Америци је недавно пуштена у продају гума у течном стању. Она се већ употребљава за облагање дна чамаца и крова на аутомобилима. Има је у разним бојама и необично је отпорна како на високим, тако и на ниским температурама.

„МАШИНА ЗА КАШЉАЊЕ“

Десет америчких лекара, после вишегодишњег рада, успели су да начине „машину за кашљање“. Она има доста сличности са досадашњим челичним плућима. Машина вештачки изазива кашаљ и болесници, например од полиомиелитиса у плућима, могу да кашљу без напора, што им знатно олакшава стање. Али, она је нарочито корисна кад треба да се избаце, без операције, страна тела која смо непажњом прогутали, па чак и оштри предмети који се заглаве у грлу, као што су игле, рибље кости итд.

НОВА ПЛАСТИЧНА МАТЕРИЈА — ПОЛИЕСТЕР

Великом броју пластичних материја додата је још једна — полиестер. Од ње се у Америци већ праве каросерије за аутомобиле, које су провидне као да су од стакла. Недавно је једна француска фабрика почела да израђује плоче од полиестера разне дебљине — од једног милиметра до неколико сантиметара — које, уједно, подражавају разне материје: дрво, метал, емајл и керамичке плочице. Ова нова материја лака је као дрво, јака као челик и неосетљива према рђи као стакло. Употребљава се највише у декоративне сврхе, за прављење намештаја, за израду посуда за хемиске лабораторије, па чак и за изградњу бродова. Можда ће се ускоро употребљавати и за грађење кућа.

БУВА — ЖИВИ ГАЈГЕРОВ БРОЈАЧ

Док људи без Гајгеровог бројача нису у стању да открију атомско зрачење, природа је подарила буви „атомско чуло“. Наиме, обична и водена бува у стању су да осете смртоносне гама-зраке. Чим их осете, оне журно напуштају опасну зону. Ова појава први пут је запажена у институтима Мичигенског универзитета. Колико је досад могло бити утврђено, буве су једина жива бића која су у стању да открију ово зрачење.

До овог открића дошло се сасвим случајно. После опита с једним мишем који је „примио“ смртоносну дозу зрачења, наједном су све буве напустиле свог „домаћина“, још пре но што су се код њега могле приметити ма какве последице. Поновљени опити показали су да буве заиста имају чуло за откривање атомског зрачења и да нису ништа мање осетљиве од Гајгерових бројача.

ПЛАВЕ ОСОБЕ ТЕЖЕ ОБОЛЕВАЈУ ОД ДЕЧЈЕ ПАРАЛИЗЕ

У познатом америчком научном часопису „Сајанс“ објављен је недавно занимљив чланак о дечјој парализи и о вези која, изгледа, постоји између отпорности према њој и пигментације коже, косе и очију појединих особа. Писац чланка др Валас Минто проучавао је 1.183 особе оболеле од дечје парализе. Од свих ових болесника свега је један имао плаву косу и очи и светао тен, седамнаест плаву косу и кестењасте очи, док су сви остали имали кестењасте или црне очи и косу. Поред тога, пацијенти са светлим теном имали су релативно лакшу врсту обољења и само код двојице остале су после прележане болести трајне последице. Закључак се намеће сам од себе: особе с плавом косом и очима могу бити готово сигурне да неће оболети од ове болести. А можда ће ово откриће бити и путоказ у борби против ње.

ХАНГАР ОД КАРТОНА

Америчка морнарица испитује могућност употребе нарочитог пољског хангара од таласастог картона који је постављен на скелет од магнезијума. Овакав заклон за авионе био би веома користан, јер је толико лак да се може пренети обичним хеликоптером, а трошкови производње веома су ниски. Први примерак хангара од картона већ је подигнут и сада се проучавају његове особине.

ЛЕД ЈЕВТИНИЈИ ОД ЦЕМЕНТА

Више од две године америчко ваздухопловство употребљава један аеродром за чију изградњу није потрошен ниједан џак цемента. Он се налази на острву Флечеру, које је, уствари, велика ледена санта удаљена од Северног Пола око 500 километара. У малом насељу од свега 13 људи, овај аеродром је једина станица за превоз робе и путника, на коју слеће и са које узлеће пуне две године један авион који, уместо точкова, има смучке. Досад, иако је стаза овога аеродрома од самога леда, још се није указала потреба да се ма где поправи, те претставља најједноставније и најјевтиније узлетиште на свету.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

ПЕТ ЗНАКОВА

На свакој од ових пет слика налази се по један раз-

личит знак: круг, знак множења, талас, звезда и квадрат. Можете ли да измените њихов ред, али тако да ни знак множења ни круг не буду поред таласа; да ни знак множења ни круг не буду поред звезде, да ни талас ни круг не буду поред квадрата; да звезда не буде десно од квадрата.

Покушајте, па ћете видети да то није баш тако лако као што изгледа.

Ево како их треба распоредити: талас, звезда, квадрат, знак множења, круг.

КРИВАЦ

Кад је ушао у разред, разредни старешина примети да је неко нацртао његову карикатуру на табли. Он је одмах посумњао на петорицу ученика, који су били познати као најнеспташнији у разреду. Зато их одмах прозва и стаде да их испитује. Ево шта су му они одговорили:

Јован: Нацртао је Петар.

Жика: Није него Јован.

Петар: Жика није рекао истину.

Милан: Или Петар или Сава.

Сава: Нисам ја, а нису ни Милан ни Петар.

Од ових одговора свега су три била тачна. Реците сад ко је нацртао професорову карикатуру.

(Карикатуру је нацртао Петар, а Јован, Милан и Петар дали су тачне одговоре).

Часовник

Ево вам бројчаника једног часовника како се види у огледалу. Разгледајте га пажљиво, па онда одговорите на ова питања:

1) Да ли су све цифре правилно исписане?

2) Да ли је свака цифра на свом месту?

3) Да ли нека цифра недостаје?

4) Да ли казаљке стоје правилно?

Ако не знате, ми ћемо вам рећи:

1) IIX није римска цифра, а IIII се пише IV;

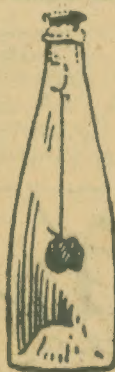
2) Нису на свом месту: IV, V и VI;

3) Нема цифре VII;

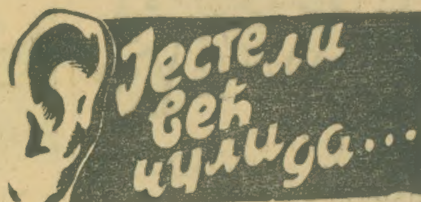
4) Казаљке не стоје правилно.

Боца и канап

Претпоставимо да сте у неку празну боцу увукли канап за чији је доњи крај везан каменчић, као што се то види на нашој слици. Други крај тога канапа провучен је кроз запушач, те је боца потпуно запушена. Можете ли сада да пресечете канап, који виси у унутрашњости боце, а да ниште не измените, тј. да боцу не отворите нити разбијете, већ да остане онаква каква је била у тренутку кад сте у њу увукли канап и затворили је? Покушајте, а ако не можете ми ћемо вам рећи: канап ћете прекинути помоћу сун-

чаних зракова, које ћете помоћу јаког увеличавајућег стакла уперити на један његов део.

...Бангкок, главни град Сијама, Европљани називају „азиском Венецијом“. Бангкок је саграђен на реци Монаму и његови становници знатним делом живе на води: на чуновима и малим бродовима.

...Зидани Мост у Словенији добио је име по великом каменом мосту који је, 1224 године, сазидао Леополд Славни да би повезао своје поседе у Штајерској са онима који су му лежали на другој страни Саве.

...према тврђењу једног америчког лекара-стручњака за атомске озледе, експлозија једне атомске бомбе може да нанесе повреде на очима и са удаљености од 40 миља.

...и слепи миш може да побесни и да својим уједом изазове беснило код људи.

...силуете су добиле назив по имену некадашњег француског министра Е. Силуета (1709—1767), који је био познат по својој штедљивости. Године 1757 завладала је у Паризу мода да се од црног папира режу слике које бацају сенке појединих људи на белу позадину. Те слике биле су необично популарне и веома јевтине, неупоредиво јевтиније од правих

портрета, те су по штедљивом министру назване силуетама.

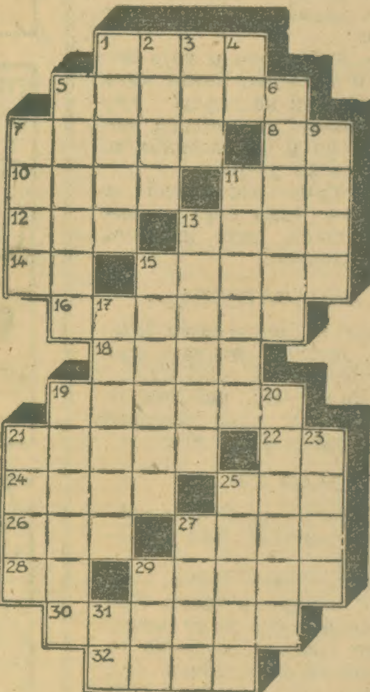
...реч „Малајац“ значи исто што и скитница. Малајци су уствари нека врста азиских Нормана, од давнина познати као смели бродари. Некад су они живели само на обалама, одакле су својим лађама, званим „праосима“, пловили од острва до острва, бавећи се гусарењем и трговином.

...према прорачунима неких научника, око четири милијарде прашних зрнаца полети у ваздух са сваким димом цигарете.

Водоравно: 1) област у Француској; 5) авијатичарски термин; 7) француски књижевник и филозоф из 19 века; 8) слово грчке азбуке; 10) мушко име; 11) град у Француској; 12) слика; 13) река у Француској; 14) иницијали јунака из Првог устанка; 15) један метал; 16) магматска стена зрнасте структуре; 18) острвце у Јадранском Мору; 19) скуп околности; 21) део женске одеће; 22) коњ; 24) једна оријенталска посластица; 25) страно женско име; 26) врста грожђа; 27) геометриска слика; 28) део коњске опреме; 29) немачки социјалисти из 19 века; 30) дилетант; 32) мушко име.

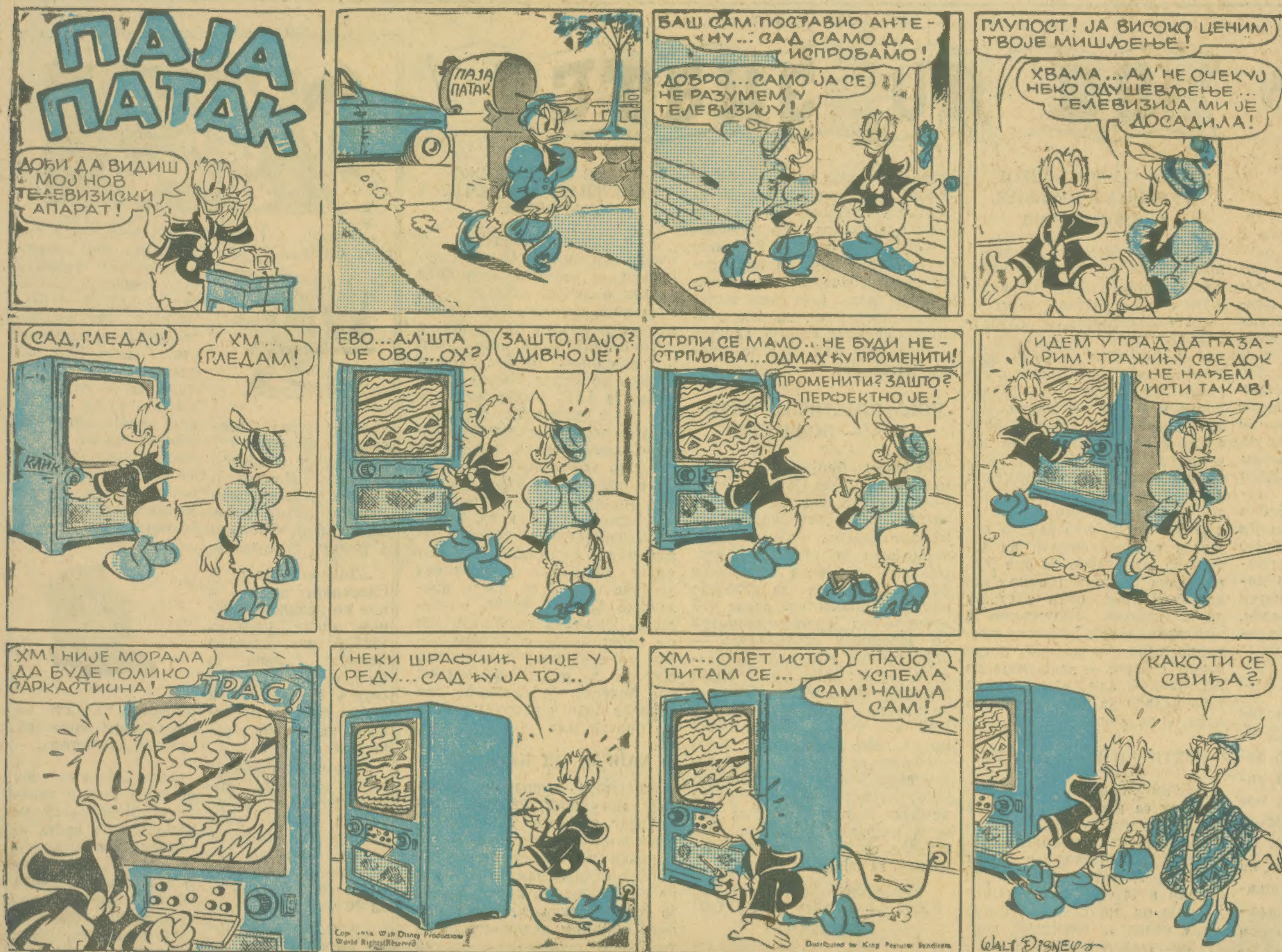
Усправно: 1) херој; 2) зао; 3) јапанска мера за тежину; 4) иницијали презимена и имена чувеног пољског астронома; 5) немачки књижевник из 18 века („Мина фон Барнхелм“); 6) полудраги камен; 7) планина у Бугарској; 9) показна заменица; 11) примитивна кућица у природи; 13) лева притока Саве, извире испод Грмеча; 15) украсна биљка; 17) повртарска биљка; 19) опера Рихарда Штрауса; 20) један месец; 21) река у Сибиру; 23) штампарска машина; 25) један хемиски елемент; 27) женско име; 29) животиња из породице мачака; 31) лична заменица.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) Тиса; 5) порота; 7) капак; 8) Ра; 10) Илок; 11) бат; 12) шут; 13) пара; 14) А(танацковић) Б(огобој); 15) корак; 16) Азијат; 18) арак; 19) свитац; 21) граја; 22) ем; 24) „Леда“; 25) ето; 26) аба; 27) Олиб; 28) др; 29) Удине; 30) ограда; 32) кана.

Усправно: 1) топот; 2) Ирак; 3) сок; 4) ат; 5) палуба; 6) Арарат; 7) киша; 9) атак; 11) барака; 13) појата; 15) кирија; 17) завада; 19) сребро; 20) Цетина; 21) глад; 23) мобе; 25) Елида; 27) одан; 29) ура; 31) Г(оран) К(овачић).

Који је
ОДГОВОР
тачан

ГУТИ су:

стари народ
врста рибе у Атлантском Океану
француски витешки ред
трговачки термин

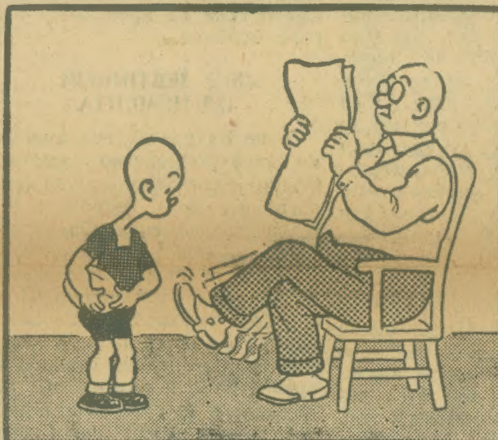
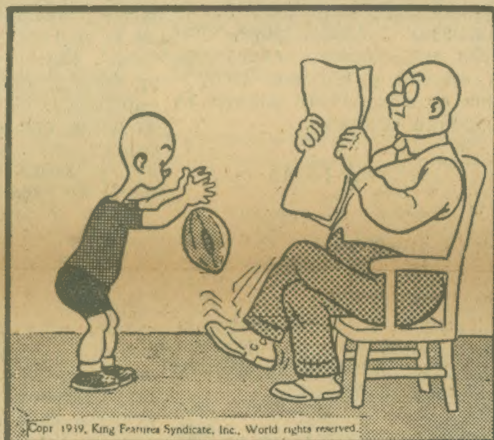
САНТОРИН је:

врста чамца
острво
планински врх у Италији
стара играчка

ОДГОВОР:

ГУТИ су народ непознатог порекла који је око 2620 године пре наше ере дошао са севера, напао и уништио државу Акада и основао нову династију, која је владала Халдејом између 2620—2490 године пре наше ере. Њихова престоница налазила се у граду Арафи (данас Керкук, на левој обали реке Тигриса, око 150 километара западно од Мосула).

САНТОРИН је грчко острво вулканског порекла које се налази у Јегејском Мору, на јужној страни острвске групе Киклада На овом острву постоји жив вулкан. Прва ерупција је забележена је 198 године пре наше ере, а нове ерупције биле су: 1573, 1707 — 1712, 1866 — 1870 и 1925 — 1928. На острву је развијено виноградарство.

ДОБАР ОДГОВОР

Пата позвала мајстора да јој оправи купатило. Кад је он дошао са својим учеником, Пата рече Раји:

— Рајо, трчи у моју собу и закључај накит који се налази на столу!

Чувши то, мајстор извади из џепа часовник и пружи га ученику:

— Трчи мојој кући и остави тамо овај часовник. Овде, како изгледа, има лопова!

АКО ЗАТРЕБА...

Мики: Зашто се ти, Шиљо, стално возикаш око болнице?

Шиља: Па, ово ми је први дан како потпуно сам возим аутомобил!

ЖАО МУ ЈЕ

Паја: Је ли ме неко тражио док сам био у биоскопу?

Гаја: Јесте! Један крупан, натмурен човек. Кад сам му рекао да се нећеш брзо вратити, поручио ти је да ће те пребити као мачку првом згодном приликом.

Паја: А шта си му одговорио на то?

Гаја: Казао сам му да ми је страшно жао што те није затекао код к[illegible]е!

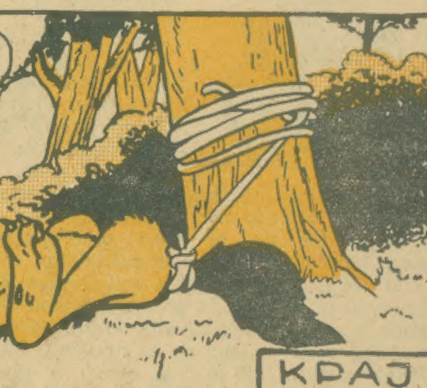

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић, Београд, Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика" Штампарско-издавачко предузеће, Београд, Македонска 31. — Текући рачун број 102-Т-82, пошт. фах 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 500, полугодишња 250 динара, за иностранство годишња 760, полугодишња 380 динара. Рукописи се не враћају.